

ارزشیابی فرآیند برنامه‌های آموزش مداوم از دیدگاه پزشکان شرکت‌کننده در برنامه‌های مدون

*ساقی موسوی، **هومان هاشمیان، ***حبیب صابر، ***مریم کولایی، ***عاطفه امیرمستوفیان

*مربی عضو هیئت علمی دانشکده پرستاری مامایی شهید بهشتی رشت، دانشگاه علوم پزشکی گیلان

**استادیار عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی گیلان

***کارشناس آموزش های مستمر؛ ***کارشناس امور فرهنگی؛ ***کاردان کامپیوتر

تاریخ دریافت مقاله: ۸۹/۱۰/۶

تاریخ پذیرش: ۹۰/۶/۷

چکیده

مقدمه: یادگیری مداوم و به روز کردن اطلاعات و مهارت‌های مرتبط با مسایل بهداشتی که با سلامت جامعه سروکار دارد از جمله محورهای مورد بحث در سازمان جهانی بهداشت است. ارزشیابی و قضاوت پیرامون فرایند آموزش مداوم به عنوان یکی از راهکارهای عملی سنجش میزان دستیابی به اهداف آموزشی همواره مورد تایید می‌باشد. این مطالعه با هدف ارزشیابی فرآیند برنامه‌های آموزش مداوم از نگاه پزشکان شرکت‌کننده در برنامه‌های مدون انجام گرفته است.

روش‌ها: این پژوهش یک مطالعه توصیفی- مقطعی است. جامعه آماری شامل ۱۳۲ نفر از پزشکان شرکت‌کننده در سه برنامه مجزا از مجموعه برنامه‌های مدون ویژه پزشکان عمومی در سال ۸۹-۸۸ بود. ابزار گردآوری اطلاعات برگرفته از پرسشنامه ارائه شده از سوی اداره کل آموزش مداوم جامعه پزشکی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی به منظور ارزشیابی برنامه‌های آموزش مداوم بود. روایی این پرسشنامه با روایی محتوا، و پایایی آن از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۰/۹۲) تایید گردید. اطلاعات پس از جمع‌آوری از طریق نرم افزار آماری SPSS و با استفاده از آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: در ارزیابی فرآیند برنامه‌های مدون ۴۳ درصد پزشکان موفقیت برنامه‌ها را از نظر تحکیم اطلاعات، مطلوب و همچنین شرکت‌کنندگان محتوای مطالب ارائه شده را از نظر استفاده از مطالب جدید علمی، تناسب برنامه‌ها را با نیازهای شغلی و ۴۶/۲ درصد توالی مناسب و منطقی سخنرانی‌ها و همچنین شرایط و امکانات محیط اجرای برنامه‌ها را متوسط ارزیابی نمودند. پزشکان شرکت‌کننده در برنامه به ترتیب اولویت مهم‌ترین انگیزه شرکت‌کننده در برنامه آموزشی را کسب امتیاز، بروز کردن اطلاعات ابراز داشته و مناسب‌ترین روش برگزاری برنامه‌های آموزش مداوم را بحث گروهی، معرفی بیمار و سخنرانی و از نظر شیوه اجرا خودآموز، سمینار؛ مدون و آموزش مجازی می‌دانستند

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر و نتایج تحقیقات مشابه و ضرورت انجام برنامه آموزش مداوم جامعه پزشکی با هدف بروز کردن اطلاعات و مهارت‌های مرتبط شرکت‌کنندگان به نظر می‌رسد بکارگیری شیوه‌های مطلوب آموزشی، تعیین اولویت‌های نیازهای آموزشی مشولین آموزش مداوم جامعه پزشکی و انتخاب موضوعات برنامه‌های مدون براساس نیازهای آموزشی در یک بستر مناسب آموزشی از نظر فضای فیزیکی و تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی می‌تواند سبب افزایش کارایی و اثر بخشی برنامه‌ها گردند.

کلید واژه‌ها: آموزش مداوم، ارزشیابی، پزشکان عمومی

مقدمه

دیدگاه‌های مختلف می‌تواند امکان استفاده بهینه از منابع موجود را از طریق ارزشیابی برنامه‌های آموزشی به عنوان فرایندی مستمر و منظم برای توصیف، هدایت و اطمینان یافتن از کیفیت فعالیت‌های آموزشی فراهم آورد (۴،۳). بررسی مستمر با هدف شناخت نقاط قوت و اصلاح نقاط ضعف، از طریق شناخت دیدگاه افرادی که هر یک به نوعی درگیر با مسئله آموزش می‌باشند، می‌تواند به عنوان جزء لاینفک عملکرد سیستم آموزشی تلقی گردد (۵،۶). بدین منظور فراگیران به عنوان عناصر اصلی آموزش، یکی از بهترین

علیرغم گذر بیش از پانزده سال از فعالیت آموزش مداوم جامعه پزشکی در کشور؛ امروزه شاهد تحقق بخش کوچکی از اهداف آن می‌باشیم (۱). درحالی‌که آموزش مداوم جهت حفظ مهارت‌های فارغ‌التحصیلان پزشکی و به روز نگاه داشتن دانش آنان ضروری است (۲). بی‌شک در راستای تحقق اهداف برنامه‌های آموزش مداوم در کشور؛ شناخت عوامل تاثیر گذار از

نویسنده مسئول: ساقی موسوی - رشت، دانشکده پرستاری مامایی شهید بهشتی رشت، دانشگاه علوم پزشکی گیلان

Saghi_m80@yahoo.com

بهداشت درمان و آموزش پزشکی به منظور ارزشیابی برنامه‌های آموزش مداوم؛ مشتمل بر سه بخش: الف) شامل اطلاعات فردی- شغلی، ب) منابع کسب اطلاعات تخصصی، مناسب‌ترین روش برگزاری برنامه‌های آموزش مداوم و علل و انگیزه نمونه‌ها از شرکت در برنامه‌های آموزش مداوم، ج) ارزشیابی فرآیند آموزش مداوم با تاکید بر ارزشیابی محتوای آموزشی، روند اجرا، شرایط و امکانات اجرای برنامه‌ها بود. امتیاز دهی سئوالات آن براساس مقیاس لیکرت بصورت مطلوب، متوسط و ضعیف به انضمام یک سوال باز پاسخ به منظور راهکارهای پیشنهادی در رابطه با هرچه پربارتر شدن برنامه‌ها تدوین شد. روایی این پرسشنامه با روایی محتوایی و پایایی آن از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۰/۹۲) تایید گردید. اطلاعات پس از جمع‌آوری در برنامه SPSS.Ver.16 و با استفاده از آمار توصیفی تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها

۶۰/۶ درصد پزشکان مذکر و ۳۹/۴ درصد آنان مونث، دامنه تغییرات سن آنان (۸۰-۲۴) سال بود و از نظر شهرستان محل خدمت ۵۶/۸ درصد رشت و انزلی؛ ۲۷/۳ درصد شرق گیلان؛ ۷/۶ درصد غرب گیلان؛ ۸/۳ درصد رودبار و حومه و بخش محل کار پزشکان ۲۰/۵ درصد مراکز آموزشی درمانی؛ ۲۵/۸ درصد مراکز بهداشت؛ ۴۱/۶ درصد بخش خصوصی؛ ۷/۶ درصد کلینیک‌های دولتی؛ ۳/۸ درصد سایر موارد بود.

در رابطه با منابع کسب اطلاعات تخصصی (غیر از برنامه‌های آموزش مداوم)، نتایج پژوهش نشان داد که ۴۸/۵ درصد پزشکان کتاب و مجله، ۳۶/۴ درصد کتاب و اینترنت، ۱۲/۹ درصد کتاب، اینترنت و لوح آموزشی، ۱۵/۵ درصد اینترنت، ۰/۸ درصد لوح آموزشی را عنوان نمودند. ۳۸/۶ درصد پزشکان مهم‌ترین انگیزه برای شرکت در برنامه‌های آموزشی را صرفاً کسب امتیاز، ۲۲/۷ درصد به روز کردن اطلاعات، و ۱۵/۵ درصد آنان نیز تبادل اطلاعات را عنوان نمودند. مناسب‌ترین روش برگزاری برنامه‌های آموزش مداوم را به ترتیب اولویت معرفی بیمار، بحث گروهی و سخنرانی بیان نمودند. (جدول ۱)

جدول ۱: مناسب‌ترین روش برگزاری برنامه‌های آموزش مداوم برترتیب اولویت از نظر پزشکان شرکت کننده در برنامه‌های آموزشی مداوم

شیوه تدریس	تعداد	درصد
روش آموزش	۶۳	۴۸
بحث گروهی	۳۷	۲۸
معرفی بیمار	۳۲	۲۴
سخنرانی		
جمع	۱۳۲	۱۰۰

منابع اطلاعات جهت بررسی کفایت آموزش‌های ارایه شده می‌باشند (۶) و بهره‌گیری از نظرات آنان، نه تنها عملاً در راستای اجرای فرآیند ارزشیابی به عنوان فرایندی نظام دار، با هدف شفاف‌سازی و جمع‌آوری داده‌ها و مقایسه آن‌ها با معیارهای قابل دفاع به منظور قضاوت در رابطه ارزش (value) قدر (Worth)، شایستگی (Meriet)، کیفیت (Quality)، اثربخشی (Effective nees)، مطلوبیت (Utility) و اطمینان از میزان تحقق اهداف مورد نظر موجب بهبود فرآیند تدریس می‌شود، بلکه بطور ایده آل فرصت‌های ارتقاء حرفه ای را نیز فراهم خواهد آورد (۸،۷). آنچه مسلم است ارزشیابی و داوری در کلیه سطوح بطور عام و در سطوح مختلف آموزشی بطور خاص می‌تواند در امر تصمیم‌گیری و مداخلات موثر در راستای پیشبرد اهداف مورد نظر استفاده شود (۹).

در روند دستیابی به اهداف مورد نظر در فرآیندهای آموزشی که از جمله اجزای مهم ساختار نظام آموزشی محسوب می‌شوند؛ بررسی عوامل مرتبط با برنامه‌ریزی‌های درسی محتوای آموزشی، محیط شناسی آموزشی، نیروی انسانی، فضای آموزشی، تجهیزات، دستورالعمل‌ها و قوانین از اهمیت ویژه ای برخوردار است (۱۰). زیرا بعنوان یکی از ابزارهای ارتقای کیفیت این امکان را فراهم می‌سازد تا از طریق بررسی و ارزیابی کیفیت، اثربخشی و ارزش یک برنامه آموزشی، تعیین نقاط قوت و ضعف و نهایتاً شناسایی راهکارهای احتمالی و تدابیر اصلاحی بمنظور رفع نواقص امکان‌پذیر گردد (۱۱). بنابراین آنچه مسلم است، امروزه در هر نظام آموزشی؛ یکی از گسترده‌ترین و جنجال برانگیزترین مباحث آموزشی، فرآیند ارزشیابی است. به نظر می‌رسد یکی از عمده‌ترین دلایل این امر تغییرات شگرفی است که پیامد این فرآیند در نظام‌های آموزشی پدید می‌آید (۹). با چنین دیدگاهی و با توجه بر تاکید یونسکو در آستانه قرن بیست و یکم مبنی بر این‌که یادگیری مداوم/ مادام‌العمر در دنیای پرشتاب امروز از اجزای جدایی‌ناپذیر زندگی انسان‌ها است (۱۲). مطالعه حاضر به منظور ارزشیابی فرآیند برنامه‌های آموزش مداوم دیدگاه پزشکان شرکت کننده در برنامه‌های مدون انجام شد.

روش‌ها

در این پژوهش که یک مطالعه توصیفی مقطعی است. جامعه آماری ۱۳۲ نفر از پزشکان شرکت کننده در سه برنامه مجزا از مجموعه برنامه‌های مدون ویژه پزشکان عمومی در سال ۸۸-۸۹ بود. ابزار گردآوری اطلاعات برگرفته از پرسشنامه ارایه شده از سوی اداره کل آموزش مداوم جامعه پزشکی وزارت

پزشکان مناسب‌ترین شیوه اجرای برنامه‌ها را خودآموز، سمینار، مدون و آموزش مجازی می‌دانستند. (جدول ۲) در مورد ارزیابی فرایند برگزاری برنامه‌های مدون ۴۳/۲ درصد پزشکان از نظر تحکیم اطلاعات، موفقیت برنامه‌ها را مطلوب؛ ۵۲/۳ درصد ارائه مطالب جدید علمی، ۳۴/۸ درصد تناسب برنامه‌ها را با نیازهای شغلی؛ ۴۶/۲ درصد توالی مناسب و منطقی سخنرانی‌ها و همچنین ۸۱/۸ درصد شرایط و امکانات محیط اجرای برنامه‌ها را متوسط ارزشیابی نمودند.

جدول ۲: مناسب‌ترین شیوه اجرای برنامه‌های آموزش مداوم از نگاه پزشکان شرکت کننده در برنامه‌های آموزش مداوم

شیوه اجرا	تعداد	درصد
خودآموز	۵۵	۴۲
مدون	۳۲	۲۴
سمینار	۲۳	۱۷
آموزش مجازی	۱۲	۹
بدون پاسخ	۱۰	۸
جمع	۱۳۲	۱۰۰

بحث و نتیجه گیری

یکی از اساسی‌ترین مقوله‌های مطرح در رابطه با شرکت در برنامه‌های آموزشی ایجاد و تقویت انگیزه است. نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر، در رابطه با مهم‌ترین انگیزه شرکت‌کنندگان برای حضور در برنامه‌های مدون نشان داد که ۳۸/۶ درصد پزشکان صرفاً کسب امتیاز را مهم‌ترین انگیزه برای شرکت در برنامه‌های آموزش مداوم عنوان نموده‌اند. این مطالعه با نتایج مسعودی و همکاران در سال ۱۳۸۵ هم‌خوانی دارد (۱۳). تاکید بر مساله روش‌های تدریس در کلیه برنامه‌های آموزشی از جمله برنامه‌های آموزش مداوم پزشکان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و همواره بعنوان یکی از فصول مشترک تحقیقات داخلی و خارجی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در رابطه با مناسب‌ترین شیوه تدریس از نگاه پزشکان، نتایج بدست آمده بیانگر آن است که آموزش به روش معرفی بیمار از سوی مدرس و بحث پیرامون آن از سوی اکثریت پزشکان به عنوان مناسب‌ترین شیوه تدریس در برنامه‌های آموزش مداوم حضوری بیان شده است. در تحقیقات مشابه دیگر ضمن تاکید بر استفاده از روش‌های جدید در مقایسه با روش سنتی تدریس (سخنرانی) استفاده از روش‌های تعاملی که فرصت بیشتری را برای بحث فراهم می‌آورد و به مراتب موثرتر از شیوه‌های انفعالی در فرایند تدریس است، توصیه شده است (۱۲). در این رابطه کریمی (۱۳۸۵) نیز شیوه بحث گروهی را به عنوان یک روش آموزشی موثر جهت

فعال نمودن فراگیران و افزایش مهارت‌های عمیق و پایدار کردن مطالب در ذهن آنان پیشنهاد می‌کند (۱۴). طی این شیوه تدریس که از الگوی فراگیر مدار پیروی می‌گردد عملاً فراگیران در تعیین اهداف مورد نظر و راهکارهای دسترسی به اهداف شرکت فعال می‌نمایند؛ و مدرس بیشتر نقش هدایت کننده دارد. پزشکان شرکت کننده در برنامه‌های آموزش مداوم که امکان بیشتری برای مشارکت و اظهار نظر در برنامه را خواهند یافت؛ بالطبع با علاقه و انگیزش بیشتری از شرکت در برنامه‌های مدون استقبال می‌کنند (۱۵). در راستای اهداف برنامه‌های آموزش مداوم برای پزشکان؛ و مشارکت آنان در فعالیت‌های بازآموزی و نوآموزی بی‌شک افزایش دانش، مهارت و ارتقای شایستگی حرفه‌ای جامعه پزشکی کشور را در پی خواهد داشت. یافته‌های پژوهش حاضر در رابطه با مناسب‌ترین نوع آموزش مداوم که با ارتقای هرچه مطلوب‌تر دانش و مهارت همراه باشد، نظر جامعه مورد پژوهش بترتیب: مجلات خودآموز؛ شرکت در سمینار؛ برنامه‌های مدون و بالاخره آموزش مجازی اعلام شده است. در تحقیق مشابهی شیرازی و همکاران نیز مناسب‌ترین نوع آموزش برای بازآموزی را بترتیب اولویت: برنامه‌های مدون، مطالعه کتب و مجلات، تماشای فیلم و استفاده از اینترنت و بالاخره مجلات خودآموز عنوان کرده‌اند (۱۶). ارائه مطالب جدید علمی، تناسب برنامه‌ها را با نیازهای شغلی؛ توالی مناسب و منطقی سخنرانی‌ها و همچنین شرایط و امکانات محیط اجرای برنامه‌ها را متوسط ارزیابی شد. که این نتایج با یافته‌های پژوهش سالم شافی در ارومیه همخوانی دارد (۱۷).

براساس یافته‌های پژوهش حاضر و نیز با تاکید بر نتایج بدست آمده از تحقیقات مشابه در این خصوص پژوهشگران بر این اعتقادند که با بکارگیری شیوه‌های مطلوب آموزشی، تعیین اولویت‌های نیازهای آموزشی مخاطبین (پزشکان مشمول قانون آموزش مداوم) و انتخاب مطالب براساس نیازهای عنوان شده، تدارک امکانات فیزیکی و بکارگیری تجهیزات و رسانه‌های مناسب آموزشی و نهایتاً ارزیابی فعالیت‌های انجام شده به منظور اخذ اطمینان از میزان تحقق اهداف مورد نظر می‌توان راهکاری موثر جهت کارآیی، اثربخشی و ارتقاء کیفیت فرایند برنامه‌های آموزش مداوم فراهم نمود. لذا بنظر می‌رسد درکنار اجرای برنامه‌های آموزش مداوم بصورت روتین (سخنرانی)؛ از شیوه ارائه معرفی بیمار و یا به روش آموزش از طریق تشکیل گروه‌های کوچک استفاده بیشتری گردد. تا با استفاده بهینه از منابع موجود، به هدف ارتقای هرچه بیشتر برنامه‌های آموزش مداوم نائل گردیم.

References

1. Fakhri A & et al. Survey of effective factors on CME approval and its main problem on CME conscript in Jondishapur University of Ahvaz. 8th national congress on medical education 2007:234. [Persian]
2. Jafari HM. Survey of effective on knowledge level of GPs in Sari. 8th national congress on medical education March 2007:162. [Persian]
3. Bakhshi H & et al. Survey of scientific members educational needs in Rafsanjan medical university. 8th national congress on medical education 2007:213. [Persian]
4. Fatahi Z & et al. Survey of attitude of Kerman medical university members about professor evaluation. 8th national congress on medical education 2007:148. [Persian]
5. Niknam F & et al. Evaluation of clinical educators on students view. 8th national congress on medical education 2007:93. [Persian]
6. Yazdanpanah, K & et al. Evaluation on scientific members view about clinical education situation in Kordestan medical university. 8th national congress on medical education 2007:94. [Persian]
7. Moosavi S, Nemati M. Survey of students, professors and educational managers of Guilan medical university about evaluation effects by students on their educational professors act. Research in Medical Education 2008: 42. [Persian]
8. Einollahi, B & et al. Advances evaluation in medical education. Publication of educational department of health ministry Tehran. 2006:133. [Persian]
9. Ghafari & et al. Survey and evaluation of educational and research activity of medicine university scientific members in Tabriz. Teb Tazkiyeh. 15th years, spring and summer 2006:8. [Persian]
10. Chehrzad M & et al. Survey of clinical education process on students view of Guilan nursing and midwifery universities. Journal of Guilan medical education 2004: 3. [Persian]
11. Adhami A & et al. Evaluation of educational acts of Kerman medical university scientific members on their view and students. Journal of Advance steps on medical education 2005; (1):26. [Persian]
12. Haghani F & et al. Teaching methods on CME in Isfahan medical university. Iranian journal of medical education 2003; (10):15-17. [Persian]
13. Masoodi Sh & et al. Evaluation to CME score on whole score of 3rd 5th years of CME law. 8th national congress on medical education 2007:205. [Persian]
14. Karim M. Survey of 2 methods of lecturing and discussion group on learning of nursing students. 8th national congress on medical education, March 2007: 238. [Persian]
15. Anbari Z. Survey of motivation factors in GPs for attending in CME in Arak medical university 2002. Iranian journal of medical education 2002; (7):92. [Persian]
16. Shirazi M & et al. Survey of educational needs of GPs in presenters view on Tehran medical university 2000-2001. Iranian journal of medical education 2002;(7):79. [Persian]
17. Salem safi R & et al. Survey of GPs opinion about CME goals in Oroomiyeh medical university. Iranian journal of medical education 2002;(7):68. [Persian]

Assessment of Continuous Medical Education Programs from Viewpoints of Eligible Physicians

* Moosavi S, ** Hashemian H, *** Saber H, *** Koulai M, *** Amirmostofian A

* Instructor, Faculty Member of Nursing & Midwifery School, Guilan University of Medical Sciences

** Assistant Professor, Faculty Member of Medical School, Guilan University of Medical Sciences.

*** Continuing Medical Education Office, Guilan University of Medical Sciences.

Received: 27/12/2010

Accepted: 29/8/2011

Abstract

Introduction: One of essential issues that was discussed in word Health organization (WHO) is continuous learning and promoting knowledge and healthy skills related to public health. So, continuous education program as one of practical solution to identify achievement of educational goal should be considered.

This study has been done to evaluate continuous medical education from viewpoints of eligible physicians.

Methods: this is a cross- sectional descriptive study. data were collected by a questionnaire designed by ministry of health and medical education to assess continuing medical education program, offered to 132 eligible general physicians contributed in three- separate programs. Validity and reliability confirmed by content validity and alpha krobakh (0.92) respectively. data were analysed by SPSS software and descriptive statistic.

Results: From the viewpoints of eligible physicians, 43% evaluated continuous medical education program as fair with regard to confirm information also, other subjects including:

Presenting new scientific topics, proportion with occupational needs; logical sequences of the lecture, conditions and facilities were considered as moderate. They indicated "gain points and updating information" the most important factors for participating in CME programs.

They found group discussion, case- presentation and lecturing as the best educational methods and self- teaching, seminar, codified program and E- learning the most suitable performance of continuous medical education programs.

Conclusion: according to the current and similar research findings, and necessity to perform continuous medical education programs in order to updating information and promoting related skills, It seems that using of suitable educational methods, determining priorities in educational needs of eligible physicians, selecting subjects based on educational needs, providing suitable condition and atmosphere and educational equipments can promote impressiveness and efficiency of programs.

Keywords: Continuous Education, Evaluation, General Physician

Corresponding Author: Moosavi S, MS, Faculty Member of Nursing Dept, Guilan University of Medical Sciences.
Saghi_m80@yahoo.com